

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4

Питання

Питання 1. Загальна характеристика лексики сучасної української літературної мови.

- Активна й пасивна лексика.
- Характеристика лексики за стилістичними ознаками.
- Загальновживана й спеціальна лексика.

Мова — живий організм. Вона народжується, розвивається, гасне. Українська мова зараз проходить етап розвитку, і від її носіїв залежить, коли настане період зникнення. Наша **мова** весь час змінюється, поповнюючись новими словами, удосконалюючись і збагачуючись.

Та поліпшення й удосконалення **словника** залежить не тільки від нових слів. Окремі слова випадають, зникають, якщо вони застаріли. Таким чином у розвитку **лексики** відбуваються два процеси: збагачення **мови новими словами** й усунення з мови зайвих, **застарілих слів**.

У **мові** в будь-який період її розвитку існує **активна** і **пасивна** лексика.

До **активної лексики** сучасної української літературної мови належать усі слова, які щодня вживаються в різних її формах і стилях. Така **лексика** обіймає слова, поширені в загальнонародному вжитку (**вікно, ходити, міський** тощо). Характерною ознакою **активної лексики** є насамперед її **сучасність, використання у будь-якій сфері діяльності** людей.

До **пасивної лексики** належать усі слова, що вживаються в мові **рідко**, які не є повсякденними у спілкуванні людей. У складі **пасивної лексики** перебувають усі **застарілі слова**, що вже вийшли або виходять із звичайного вжитку в літературній мові, або **нові слова**, які недавно виникли і не стали загальновживаними в ній чи активно не використовуються.

За частотою вживання всю лексику **сучасної української літературної мови** можна поділити на три групи: а) **слова звичайні, сучасні**, б) **застарілі слова** і в) **нові слова, або неологізми**.

Історизми — слова, що застаріли і вийшли з ужитку тому, що зникли ті предмети й поняття, які називалися цими словами.

Приклад:

Назви **предметів одягу**, які носили колись, а тепер зовсім не носять (**жупан**(приталений верхній одяг), **запаска**(незшитий чотирикутний шмат грубої неваляної вовняної тканини, з зав'язками на верхніх кутах), **очіпок**(головний убір одружених жінок)),

назви **зниклих побутових понять** (**досвітки**(Зібрання сільської молоді, організовані для спільної праці і розваг в осінній та зимовий час), **світилка**(Дівчина, що виконує обряд тримання меча й свічки на весіллі)),

забутих **знарядь праці** (**соха**(наряддя для орання землі), **ступа**(товстостінний посуд, в якому за допомогою **товкача** подрібнюють **харчові продукти**)),

назви старовинної **зброї** (**арбалет**(вид зброї дальнього бою), **рогати́на**(ніж, насаджений на довге древко), **сагайдак**(лук разом зі шкіряною сумкою або дерев'яним футляром зі стрілами)),

старовинних **мір** (**корець**(стара міра сипких тіл, що дорівнює 100 кг), **локоть**(одиниця вимірювання довжини, що не має певного значення і приблизно відповідає відстані від ліктьового суглоба до кінця витягнутого середнього пальця руки)),

монет (**шеляг**(назва срібних, білонних та мідних монет, що в різні епохи перебували на грошовому ринку українських земель)),

назви колишніх **професій** (**гутник**(Майстер, який виготовляв скляні вироби), **стельмах**(майстер, який робить вози, сани, колеса і т. ін), **бондар**(ремісник, що займається виготовленням бочок)),

представників неіснуючих тепер **соціальних груп** населення (**боярин, дворянин, батрак, хлоп, поміщик, челядь, кріпак**),

установ (земство, губернія, волость(адміністративно-територіальна одиниця)),

адміністративних посад (губернатор, соцький(Особа, яка очолювала сотню), урядник, гетьман, хорунжий(особа, що зберігала й носила прапор), обозний(посада, урядник, функції якого пов'язані зі створенням військових таборів, обозів, їхнім постачанням і підтриманням у них порядку.)).

Історизми використовуються лише в творах на історичні теми. Багато їх можна знайти в творах Т. Шевченка й І. Нечуя-Левицького, романах Р. Іваницюка, «Диво», «Євпраксія» П. Загребельного тощо.

Архаїзми вийшли зі складу активної лексики тому, що **були витіснені іншими**, які мали з ними однакове значення.

Приклад:

Весь — село, *всує* — даремно, *вия* — шия, *зріти* — бачити, *зигзиця* — зозуля, *пійт* — поет, *ланіти* — щоки, *уста* — губи, *ректи* — говорити, *чело* — лоб.

Архаїзми, як і **історизми**, в художній мові використовуються насамперед для створення колориту тієї доби, про яку написаний твір, для реального відтворення тогочасної мови. За допомогою таких слів створюється піднесений, урочистий стиль.

Неологізми — це нові слова (від грецьких *neos* — новий, *logos* — слово), вони з'являються в мові у всі періоди її розвитку. Якщо **архаїзми** виходять з ужитку, то **неологізми** поповнюють словниковий склад мови. Кожне нове слово, що з'являється в літературній мові, є **неологізмом** доти, поки воно не стає загальноновживаним, загальнолітературним і перестає сприйматись як нове. Зазвичай не входять до активного лексичного запасу й **індивідуальні неологізми**, створені окремими письменниками.

Приклад: *Не дивися так привітно, яблуновоцвітно* (П. Тичина). *Зазимую тут і залітую, в цій великій хаті не своїй у кутку відтихну, відлютую* (М. Вінграновський).

Причини появи **неологізмів** можуть бути різні. Багато з них з'являється в мові тому, що виникають нові предмети, явища, яким потрібно дати назву (**телефон, принтер, інтернет, біометрика**). Поява деяких **неологізмів** зумовлена потребою дати предметові нову, більш зрозумілу або більш точну назву.

Приклад: Гвинтокрил, порохотяг, безвіз, медіа-простір, ЗЗСО (заклад загальної середньої освіти замість ЗОШ — загальноосвітня школа), зво (заклад вищої освіти замість вуз, виш).

Характеристика лексики за стилістичними ознаками.

1. Найбільшу групу становлять слова **зі стилістичного погляду нейтральні**. Вони належать до загальновживаної лексики, якою користується кожний, хто володіє українською мовою, бо такі слова всім зрозумілі й означають поняття, звичайні для кожної людини: *батько, бігти, далеко, радісно*.

2. Близька до загальновживаної лексика **специфічно-побутова**, зв'язана з явищами побуту різних соціальних груп населення: *узвар, каша, весілля, спектакль*.

3. Велику стилістичну групу становить **професійно-виробнича** лексика, до якої належать слова, що вживаються для назв різних знарядь, матеріалів, процесів виробництва: *бетонування, сімба, вагранка*.

4. Окрему групу складає **наукова та науково-технічна** лексика. Поширена вона передусім у науковій літературі та в мові осіб, зв'язаних з тією чи іншою галуззю наукової і виробничо-технічної діяльності. У науковій та науково-технічній лексиці є слова, поширені в усіх або багатьох галузях науки й техніки, і слова властиві лише окремим науковим або технічним галузям – термінам.

Терміном називається спеціальне слово, яке вживається для точного найменування певного поняття з якої-небудь галузі знання.

До **загальнонаукової** лексики належать слова, які використовуються в різних науках одночасно: *дослідження, аналіз, синтез, позитивний*.

Лексику поділяють на **міжстильову** та **стилістично забарвлену**.

2. Склад української мови з погляду походження.

Лексика української мови складалася і розвивалася впродовж віків.

У лексиці знаходять відображення зміни, які відбуваються в житті нашого народу у просторі і часі.

За походженням лексика української мови не однорідна. Окремі слова і цілі групи слів в українській мові виникли в різні епохи і з різних джерел.

Отже, з погляду походження лексика сучасної української мови поділяється на кілька груп:

- *спільнослов'янська лексика*

Це найдавніший шар словникового складу української мови, успадкований через давньоруську з мови праслов'янської, що існувала до V–VI ст. н.е., а потім, розпадаючись, стала тим джерелом, на основі якого виникли і розвивалися всі інші слов'янські мови.

До спільнослов'янського лексичного фонду відносимо слова, поширені в усіх або більшості слов'янських мов.

Сюди належать назви родинних стосунків, назви трудових процесів і знарядь праці, назви тіла людини і тварин: *мати, син, дочка, батько, сестра, жінка, орати, сіяти, молотити, кувати, шити, ніс, зуб, око, борода* та ін.

Ці слова в нашій мові найуживаніші, становлять основний фонд української лексики, найдавнішу і найважливішу частину.

Інша частина українського словникового запасу – *східнослов'янська лексика*.

Це той шар лексики, який наша мова успадкувала разом зі спільнослов'янською лексикою з мови давньоруської – спільного джерела трьох сучасних мов: української, російської, білоруської. Більшість східнослов'янських слів становлять іменники, які зберігають назви людей за професією, за родинними стосунками, назви тварин, птахів, назви продуктів харчування, назви рослин та ін.: *мельник, селянин, дядько, племінник, білка, кішка, собака, жайворонок, коровай, пряник, солод, брага, яловичина, гречка, осока, ожина* і т. ін.

Важливу частину сучасного лексичного фонду складає *власне українська лексика*. Це слова, які виникли в період становлення і подальшого розвитку мови українського етносу (приблизно XI – XIV ст.).

Ці слова визначають особливості української мови, її національну самобутність.

Багато власне українських слів з'явилося в усіх тематичних групах лексики, особливо у назвах зі сфери побуту, політики, військової справи, сільськогосподарського виробництва, в абстрактній лексиці, тощо.

Наприклад: *будинок, виховання, громада, мрія, багаття, бавитись, кисень, відрядження, промова, рільництво, садиба, сирівець, рушник, черевики* та ін.

Досить значну за обсягом, стилістичними функціями і за семантичними ознаками лексичну групу становлять **старослов'янізми**, тобто слова, засвоєні із старослов'янзми, тобто слова, засвоєні зі старослов'янської мови, яка з XI – XII ст. виконувала роль єдиної, міжнародної літературної мови слов'янства.

Наприклад: *гріх, бламати, небеса, бог, хрест, врата, злато, храм, древо, святиня, берегиня, собор, союз, соратник, возвеличувати, возз'єднання*.

В українській мові багато **запозичено-іншомовних** слів, які потрапили в її лексику, трансформувалися за допомогою словотворчих ресурсів і стали активною частиною лексичного фонду сучасної мови і мовлення.

До сорока відсотків словникового складу сучасної української літературної мови становлять слова грецького і латинського походження.

Запозичення грецького походження, тобто грецизми, – це терміни науки, культури, мистецтва: *математика, кафедра, ідея, театр, музей, бібліотека, хор, сцена, комедія*; поняття церковно-релігійні: *ангел, амвон, ікона, ладан, демон, літургія, канон, монастир*; побутові назви: *миска, ванна, парус*; імена людей: *Ірина, Катерина, Софія, Олена, Христина, Явдоха, Василь, Петро, Тарас, Микола, Андрій, Федір, Олексій, Олександр* та ін.

Латинізми відносяться до понять науки мистецтва, політичних, суспільних відносин, медичної, юридичної термінології: *університет, екзамен, студент, індустрія, меридіан, аргумент, ангіна, операція, ординатор, консиліум, юрист, нотаріус, прокурор*.

З латинської мови запозичені також імена людей: *Валерій, Валерія, Віктор, Вікторія, Віталій, Віталіна, Павло, Павлина, Юлій, Юлія, Клавдія* та ін.

Інтенсивне проникнення слів з німецької мови відбувалося у XVII – XVIII ст. Ці слова охоплюють різні сфери життя: з військової справи, назв речей домашнього вжитку і одягу, торгівлі і виробництва: *орден, солдат, гауптвахта*,

штаб, шпори, юнкер, швабра, циферблат, вафлі, паштет, картуз, фартух, майстер, шахта, верстат, клапан та ін.

З французької мови запозичена переважна більшість термінів образотворчого мистецтва, а також слова, що стосуються предметів одягу, науки, техніки, суспільно-політичні і військові терміни: *пленер, мольберт, натюрморт, афіша, актор, суфлер, партер, бюст, бюлетень, екіпаж, костюм, пальто, блуза, парфуми, сержант, гарнізон, атака, фронт, кавалерія, маршал, шосе, паркет, пасаж*.

Запозичення з англійської мови стосуються питань політики, техніки, спорту, мореплавства, транспорту, одягу, їжі, напоїв: *бізнес, менеджер, конвеєр, тролейбус, тунель, лідер, бюджет, фініш, аут, бокс, спорт, докер, яхта, мічман, танк, вокзал, світер, піжама, пунш, біфштекс, ром* та ін.

З італійської мови засвоєно такі запозичення: *фуга, бемоль, інтермецо, лібрето, арлекін, дебет, кредит, банк, каса, валюта, банк*.

Запозичення з голландської мови належать, в основному, до морської термінології: *матрос, гавань, шлюпка, лоцман, каюта* та ін.

Запозичення з тюркських мов становлять ту групу лексики, яка складає активний запас мовлення: *кайдани, базар, товар, чулан, чабан, баштан, алтин, сазан, осавул, гарбуз, ізюм, халва, ярлик, батіг* і та ін.

Лексичні запозичення з російської, білоруської та інших слов'янських мов

Запозичення можуть здійснюватися з певної мови безпосередньо і через інші мови. Безпосередньо засвоювались українською мовою слова з російської: *кріпак, мужик*.

Великий обсяг слів західнослов'янського походження у XVIII столітті був засвоєний українською мовою за посередництва російської: *акт, акція, комісія, церемонія*.

Чимало українських слів утвердилося на зразок російських способом калькування, тобто точного перекладу складових елементів слів: *співробітництво – сотрудничество, вогнегасник – огнетушитель, стрибкоподібний – скачкообразный*.

З білоруської мови, або через її посередництва з інших мов, зокрема з литовської, українська мова засвоїла такі слова: *бадьорий, бурчати, гудити, жлукто, ківги, кажан* та ін.

Лексичними запозиченнями з інших слов'янських мов вважаються полонізми, тобто запозичення з польської мови: *брама, барвінок, вдячність, гарювати*,

досконало, ксьондз, шляхетність, стьожка, полька, краков'як, панство, скарга, справа та ін.; чехізми, тобто запозичення з чеської мови: *влада, наглість, табір*.

Лексичні елементи інших слов'янських мов використовуються в різних стилях української мови, найактивніше в художній літературі з певною стилістичною метою для створення необхідного колориту

Питання 3. Типові порушення лексичних норм.

Більшу частину помилок у функціонуванні засобів мови становлять лексичні. До лексичних помилок відносимо:

- Порушення лексичної сполучуваності слів або вживання їх у невластивому значенні: хворого **лікуємо** (а не **лічимо**), **ставимося** до усіх із повагою (а не **відносимося** з повагою), **складати** іспит із математики (а не **здавати** іспит), **поставити** запитання (а не **задавати** запитання)
- уживання слів-паразитів: коротше, ну, значить, так би мовити, типу, га, ага, як це, тобто;
- уживання русизмів: **пательня** (а не **сковородка**), **наступний** (а не **слідуючий**);
- перенасичення тексту чужомовними запозиченнями, зловживання іншомовними словами, які в українській мові мають свої відповідники: **самостійний** (а не **автономний**), **особливий** (а не **ексклюзивний**), **вихідні** (а не **вікенд**);
- уживання тавтології – невиправданого повторення однокореневих слів або українського та чужомовного відповідників: письменник **створив** (а не **письменник написав**), **аборигени** або **корінне населення** (а не **корінні аборигени**);
- уживання зайвих слів (плеоназму, тобто багатослів'я): **три роки тому** (а не **три роки тому назад**), **познайомитися** (а не **вперше**

познайомитися), вересень (а не місяць вересень), вільна
вакансія, своя власна думка

- сплутування паронімів: моя домашня адреса (а не мій домашній адрес), дружна група (а не дружня група).
- Некоректне вживання фразеологізмів, їх перекручення, змішування елементів двох фразеологізмів: Дівчинка сиділа на лавці й гірко плакала. (а не Дівчинка сиділа на лавці й гірко умивалася крокодилячими сльозами), «Краще синиця в руці, ніж журавель у небі», — думав Семен (а не «Краще тримати ґав у руці, ніж ловити журавля в небі», — думав Семен).
- Неправильне вживання міжмовних омонімів: Неправильно: Завітаю до вас на наступній неділі. А правильно: Завітаю до вас наступного тижня. Або: Завітаю до вас наступної неділі (день тижня).

Питання 4

- **Синоніми** - це слова відмінні одне від одного своїм звуковим складом, але близькі або тотожні за значенням. Наприклад: сміливий, відважний, хоробрий, безстрашний, героїчний.

Синоніми поділяються на три основні групи:

- 1) лексичні синоніми, що відрізняються смислових відтінками (відомий - видатний - славетний - знаменитий);
- 2) стилістичні синоніми - це слова, що відрізняються стилістичним і емоційними забарвленням (говорити - мовити - пророчити - верзти);
- 3) абсолютні синоніми - зовсім не відрізняються значенням і в усякому контексті можуть вживатися без будь-якої відмінності (мовознавство - лінгвістика; століття - сторіччя).

Синонімічне багатство мови передусім свідчить про її красу, можливості передавати всі відтінки значень слів та емоційно-експресивне забарвлення.

„Багатство синонімів - одна з питомих ознак багатства мови взагалі,"²⁷ - наголошував М. Рильський. Ось яскраві приклади "рясноти синонімів" української мови:

завірюха — метелиця, хуртовина, курява, віхола, буран, заметіль, пурга, хуга, сніговій, сніговійниця, поземка, пороша, хиза, охиза, хурія, хурдига, хурделиця;

горизонт - обрій, небозвід, небосхил, небокруг, крайнебо, круговид, кругозір, кругогляд, виднокруг, видноколо, виднокіл, виднокрай, небо-край, овид;

дорога — шлях, гостинець, путівець, путь, стежка, шосе, траса, магістраль, автострада, орбіта.

Кожен синонім має свою історію, традиції у вживанні, своє місце і роль. Синоніми називають "скарбами мови", "багатими самоцвіта-ми", "фарбами в руках артиста-маляра", тому синонімія передусім є невичерпним джерелом стилістики. Синоніміка - один із найважливіших чинників, що зумовлюють своє-рідність стилю будь-якого письменника. У художньому стилі синоніми є засобом естетичним.

Однією із важливих функцій синонімів у мовленні є урізноманітнення викладу, уникнення монотонності, повторів. Основуючись на певному значеннєвому нюансі слова, можна виділити, підсилити, уточнити, оцінити, а отже, висловити думку якнайдоречніше. Для цього у ре-єстрі словників синонімів є значні за обсягом синонімічні ряди, як-от:

відносини — *стосунки, взаємини, взаємовідносини;*

авторитет — *повага, пошана, престиж, вага, репутація;*

галузь — *сфера, ділянка;*

інцидент — *випадок, пригода, непорозуміння;*

стимул — *заохочення, імпульс, поштовх;*

старанність — *пильність, ретельність, завзяття;*

енергійний — *активний, працьовитий, наполегливий, рішучий, діяльний;*

збільшити — *підвищити, підняти, примножити, посилити;*

турбуватися — *піклуватися, клопотатися, дбати;*

хронічний — *затяжний, тривалий, довгий, постійний, довготривалий, довгочасний.*

Синонімія пов'язана з культурою мови. Багатство синонімів дає змогу відшукати найдоречніше, найпотрібніше для контексту слово, а самі пошуки такого слова розвивають і збагачують думку, виховують навички правильного спілкування, підвищують мовну культуру. У мові ділового спілкування є чимало різних мовних позначень того самого поняття, напр.: *бажати - хотіти; властивий — притаманний, харак-терний; вживати - застосовувати, використовувати, користувати-ся; проживати - мешкати; одержувати - отримувати; потрапляти - попадати; змушений - вимушений* та ін.

Отже, багато слів з одного синонімічного ряду мають певні значен-нєві відтінки, які потрібно врахувати, щоб висловитися точно, уникну-ти неоднозначного тлумачення висловлювання або зберегти нейтраль-ний тон, зваживши на стилістичний відтінок. Наведемо приклади:

Запам'ятайте значення слів-синонімів, що часто вживаються в діловому мовленні: **Замісник, заступник.**

Замісник - посадова особа, яка тимчасово виконує чийсь обов'язки, тобто заміщає відсутнього керівника.

Заступник - це офіційна назва посади.

Квиток, білет. *Квиток* - вживається у словосполученнях: театральний квиток, залізничний квиток, студентський квиток тощо. *Білет* - кредитний, банківський, екзаменаційний.

Наступний, подальший.

Наступний - вживається з конкретними поняттями (*зупинка, тиж-день*).

Подальший - вживається на означення абстрактного поняття (*жит-тя, доля*).

Суспільний, громадський.

Суспільний - стосується суспільства (*лад, клас, система, праця, ста-новище, виробництво*).

Громадський - стосується громади чи окремого колективу (*обов 'я-зок, діяч, робота, вигін, організація*).

Закінчити, завершити.

Завершити - довести справу до остаточного кінця, успішно закін-чити дії; відтворює схвальний, урочистий тон оповіді {*навчання, осві-ту, досліді, операцію, переговори, видання*}.

Закінчити - називає кінець різноманітних дій, видів роботи, діяльності, відрізка життя, навчання (*оповідання, школу, університет, роботу*).

Мовно-синонімічна культура - свідчення культури мислення, знання мови, ерудиції. Вміння вибрати найдоречніше слово дає змогу побороти одноманітність мовлення, невиразність, побачити багатство і барви слова.

Питання 5 Антонімія в професійному мовленні

Антонімія - це лінгвістичний термін, який означає протилежність у значеннях слів чи виразів. Іншими словами, антоніми - це слова, які мають протилежні або протилежно спрямовані значення. Наприклад, "світлий" і "темний" є антонімами, оскільки вони описують протилежні кольори або рівні освітленості.

Антоніми використовуються для підкреслення протилежностей між об'єктами, явищами, поняттями тощо. Вони допомагають точніше виражати думки та надають тексту більшу варіативність та кольорит. Наприклад, у реченні "Ця кімната темна, а та - світла" слова "темна" і "світла" є антонімами, і вони допомагають чітко передати протилежність в освітленні кімнат.

У професійному мовленні антоніми використовуються для чіткого вираження протилежностей та різниць між поняттями. Антонімія у професійному мовленні використовується для контрастування понять або ідей. Деякі приклади антонімів, які часто використовуються у професійному спілкуванні:

Вигода - Збиток

Наприклад: "Ця стратегія призведе до більшої вигоди, ніж збитку."

Ефективність - неефективність:

Наприклад "Ефективна стратегія призвела до значного зростання продажів, у той час як неефективність підходу призвела до збитків."

Інновація - застарілість:

Наприклад "Компанія активно працює над інноваційними рішеннями, щоб залишатися конкурентоспроможною, уникнувши застарілості продукту."

Оптимізація - неефективність:

Наприклад "Шляхи оптимізації процесів дозволяють зменшити витрати, тоді як неефективність може вести до зайвих витрат."

Інклюзія - виключення:

Наприклад "Політика інклюзії в офісі сприяє створенню сприятливого робочого середовища, в той час як виключення може вплинути на роботу команди."

Стратегічне планування - спонтанність:

Наприклад "Стратегічне планування дозволяє компанії уникнути несподіваних ситуацій, у той час як спонтанність може призвести до непередбачуваних наслідків."

Ці приклади демонструють, як антонімія може бути використана для чіткого висловлення протилежних понять у професійному мовленні.

6. Омонімія: її особливості та специфіка використання у професійному мовленні.

Омоніми(від грец. потоз - однаковий, опута- ім'я) - це слова, які однаково звучать, але мають різне значення. Явище омонімії — наслідок випадкового збігу звучання, у значенні ж два слова-омоніми не мають абсолютно нічого спільного, напр.: дід¹ - батьків або материн батько; дід² - будяк; дід³ - сніп соломи чи очерету; дід⁴ - їжа з пшона та борошна; дід⁵ - назва танцю; або стан¹ - стоянка; воююча сторона; стан² — талія; стан³ — умови, ситуація; стан⁴— пристрій.

Омоніми принципово відрізняються від багатозначних слів. Між значеннями полісемантичного слова існують зв'язки; вони об'єднані спільним поняттям. Значення омонімів не пов'язані між собою.

Найбільш повно і різноаспектно омоніми виявляються в лексиці. Лексичні омоніми належать до однієї частини мови, виникають унаслідок як внутрішніх закономірностей розвитку певної мови, так і її контактів з іншими мовами.

Омоніми з'являються внаслідок звукових змін слів у процесі розвитку мови, випадкового збігу звучання слова рідної мови і засвоєного з іншої мови, а також випадкового збігу звучання форм різних слів.

Відношення омонімії можуть бути між питомим і запозиченим словами: тур – дикий бик і тур – оберт у танці, етап чого-небудь (з французької мови); чайка – птах і чайка – човен (з турецької); омонімія самих запозичених слів: бак – посудина для рідини (з французької) і бак –

частина палуби (з голландської); омонімія внаслідок калькування: вузол – однокореневе із в'язати і вузол – міра швидкості морського транспорту (калька з англійської мови).

Фразеологічних омонімів у мові мало, наприклад: зелена вулиця – безперешкодний шлях для транспорту, а також у розвитку, досягненні чого-небудь і зелена вулиця – покарання солдатів у царській Росії, коли їх проганяли крізь стрій, б'ючи шпіцрутенами; пускати півня – видавати пискливий звук, зриваючи голос, і пускати (червоного) півня – підпалювати, влаштовувати пожежу.

Омонімія в терміносистемах виникає, коли значення багатозначного в минулому слова розходяться настільки, що втрачається спільна основа. Такі слова входять у різні терміно системи (морфологія – в природознавстві та мовознавстві, реакція – в хімії та фізиці). Омоніми виникають також внаслідок творення термінів за допомогою використання побутових слів (лапка, хвіст, шийка). Ставши термінами, ці слова наповнюються зовсім новим термінологічним значенням.

Багатозначні терміни і терміни-омоніми можуть існувати, не змінюючи семантики, і поза контекстом. Цим терміни відрізняються від загальноживаних слів, які можуть змінювати значення залежно від фразового оточення.

Омоніми та їх різновиди

Повні омоніми бувають в межах однієї частини мови. Звуковий склад абсолютних омонімів збігається в усіх граматичних формах: двір (господарська ділянка, на якій розміщені будівлі та місце біля них) і двір (монарх і його оточення); деркач (невеликий перелітний птах з жовтуватобурим оперенням, що має характерний скрипучий крик) і деркач (стертий віник); сага (давньоскандинавське чи давньоірландське епічне сказання про легендарних героїв та історичних діячів, що має прозову форму з віршованими вставками) і сага (річкова затока); бігун (той, хто може швидко і легко бігти, бігати), бігун (полюс) і бігун (один із двох спарованих каменів для розтирання зерна, подрібнення каміння тощо в дробильній машині).

Неповні омоніми – це слова, що збігаються звучанням не в усіх граматичних формах, наприклад: самка (особина жіночої статі у тварин) – слово, що має однину і множину, і самка (вид дитячої хвороби) – слово, що вживається тільки в однині; биток (шматок свинцю, палиця тощо, взагалі предмет, яким б'ють у грі) і форма родового відмінка однини слова битки (круглі котлети з посіченого або відбитого м'яса). Називний

відмінок множини першого слова і другого також збігаються. Неповні омоніми називаються омоформами. Різновидами омонімів є омофони і омографи

Омографи – слова з однаковим написанням, але з різною вимовою: замок – замок, приклад – приклад, мала (дієслово) – мала (прикметник).

Омофони – слова, що звучать однаково, але мають різне написання: трепетання – три питання, Бойко – бойко, Вікторія – вікторія, потри – по три, Прут – прут, Роман – роман.

Омоформи – слова, які належать до різних частин мови, але однаково звучать у деяких формах: Думи мої, думи мої, квітимої, діти! Виростав вас, доглядав вас, де ж мені вас діти! (Т. Шевченко); мати (іменник) – мати (дієслово); носи (множина від іменника ніс) – носи (наказовий спосіб від дієслова нести); слідом (орудний відмінок іменника) – іти слідом (прислівник).

Джерелами омонімії є:

- випадковий збіг неспоріднених слів: деркач (птах) - деркач (віник); термін (слово) - термін (строк);
- розпад багатозначного слова: переказати (переповісти) - переказати (гроші); сісти (про людину) - сісти (про батарею);
- словотворчі процеси: винний (вина) - винний (вино); безділля (неробство) — безділля (відсутність долі); компостувати (компостер) — компостувати (компост); ВАК (Вища арбітражна комісія) - ВАК (Вища атестаційна комісія);
- збіг аббревіатури та вже наявного в мові слова: СУМ (Словник української мови - сум (смуток); СТО (станція технічного обслуговування)-сто (100);
- збіг українського та іншомовного слова: лава (предмет для сидіння) - лава (з італ. - розплавлена вулканічна маса); клуб (диму) - клуб (з англ. - товариство, приміщення);
- засвоєння з різних мов: ліга (з франц. - асоціація) - ліга (з італ. - знак над нотами у вигляді дуги); клінкер (з нім. - спечені глиняні вироби у вигляді цегли) - клінкер (з англ. - вузький довгий спортивний човен).

Омоніми становлять неабияку трудність у практиці слововживання. Тому основна вимога до тексту з омонімом - чіткість, виразність, повнота інформації, точність контексту.

Міжмовні омоніми – слова різних мов, які однаково звучать, але мають різне значення: ма́йка (мати) в болгарській, македонській, сербохорватській мові – майка (предмет одягу) в українській; луна (місяць) в російській – луна (відгомін) в українській; рос. крыси (щури) – укр. криси (поля у капелюха); рос. пыльный (запорошений) – укр. пильний (уважний) та ін. Міжмовні омоніми створюють проблеми при перекладі і розумінні тексту, часто призводять до вживання слів у неправильному значенні під впливом російської мови: рос. наглый (нахабний) – укр. наглий (несподіваний, раптовий); рос. неделя (тиждень) – укр. неділя (сьомий день тижня); рос. другой (інший) – укр. другий (порядковий числівник); рос. мешать (перемішувати, заважати) – укр. мішати (тільки перемішувати).

Питання 7

Пароніми — це слова, дуже подібні за звучанням, нерідко — й за значенням, але не тотожні. Їх можна легко сплутати. Наприклад, небагатьма звуками різняться пароніми адресат «той, кому посилається» і адресант «той, хто посилає»; мимохіть «нехотячи» і мимохідь «проходячи мимо»; виє (від вити) і віє (від віяти);

За звуковим складом пароніми бувають:

- однокореневі — відрізняються лише суфіксами або префіксами: земний «пов'язаний із землею, земною сушею» — земельний «пов'язаний із землекористуванням» — земляний «зроблений із землі» — землистий «з частками землі», «за кольором подібний до землі»;
- різнокореневі — відрізняються одним-двома звуками: компанія «товариство» — кампанія «сукупність заходів»; ступінь «міра інтенсивності», «вчене звання» — степінь «добуток однакових співмножників»;

За лексичним значенням пароніми бувають:

- синонімічні: повідь — повінь, крапля — капля, слимак — слизняк, привабливий — принадливий, хиткий — хибкий, плоский — плаский, барабанити — тарабанити, линути — ринути, притаїтися — причаїтися, рипіти — скрипіти, радити — раяти;
- антонімічні: лепський — кепський, прогрес — регрес, експорт — імпорт, еміграція — імміграція, густо — пусто; семантично близькі:

крикливий — кричущий, церемонний «манірний, проханий» — церемоніальний «урочистий, за певним розпорядком», цегельний — цегляний, ніготь — кіготь, кристал — кришталь;
- семантично різні: газ — гас, глуз — глузд, орден — ордер, дипломат — дипломант, ефект — афект.
Разом із тим треба пам'ятати, що звукова, а іноді й значеннєва близькість паронімів може призвести до сплутування їх: незгоди («відсутність взаємопорозуміння, розбіжність у поглядах») і знегоди («нещастя, труднощі»); факт («подія, явище») і фактор («умова, причина»); уява («здатність уявляти») і уявлення («розуміння, поняття»); зумовити («спричинити») і обумовити («зробити застереження») тощо.

Точність слововживання паронімів є важливою для уникнення недорозумінь та забезпечення чіткості в комунікації. Наприклад, невірне вживання паронімічних слів може призвести до неправильного розуміння повідомлення. Ось кілька порад щодо точного вживання паронімів:

Уважно вивчайте значення. Переконайтеся, що ви розумієте значення обох паронімічних слів. Якщо ви вагаєтеся, краще перевірити словник або скористатися іншими джерелами. Звертайте увагу на контекст. Дивіться на речення, у якому ви хочете використати пароніми. Контекст може надати додаткову інформацію щодо правильного слововживання.

Враховуйте граматичні особливості. Пам'ятайте про граматичні правила, які можуть впливати на вибір паронімічних слів (наприклад, час, відмінок тощо).

Будьте уважні до дрібниць. Іноді пароніми відрізняються лише деякими літерами або приголосними. У таких випадках, навіть невелика помилка може призвести до непорозуміння. Вивчайте приклади. Розглядайте приклади вживання паронімів у текстах та спостерігайте, як вони використовуються в різних ситуаціях.

Загалом, точність слововживання паронімів є важливою частиною ефективного та чіткого мовлення.

Завдання

Завдання 1. Виділіть з-поміж поданих однозначні слова. Користуючись тлумачним словником, встановіть їхнє значення та значення багатозначних слів.

- **Аксіома:**

1. Вихідне положення в науці, яке приймають без доведення і яке є підставою для доведення інших положень

2. перен. Незаперечна істина, цілком очевидне твердження.

- **баян:** Велика вдосконалена гармонія із складною системою ладів

- **братися:**

БРА́ТИСЯ беру́ся, береш́ся, недок.

1. Хапатися рукою. Приклади.

1.2. Торкатися кого-, чого-небудь. Приклади.

2. за що. Беручи яке-небудь знаряддя, діяти ним, виконувати певну роботу. Приклади.

3. за що, до чого, рідко чого; також з інфін. Починати яку-небудь справу, приступати до виконання чого-небудь. Приклади.

3.2. перев. з інфін., рідко. Збиратися, готуватися щось робити. Приклади.

4. до кого, за кого, рідко на кого. Застосовувати до кого-небудь якісь дії, картати когось, докоряти комусь і т. ін. Приклади.

5. перен., на що, розм., рідко. Удаватися до яких-небудь дій, засобів і т. ін. Приклади.

6. розм., рідко. Іти, прямувати куди-небудь. Приклади.

6.2. Лізти вгору, дертися. Приклади.

7. заст. Женитися або виходити заміж; **одружуватися.** Приклади.

8. тільки 3 ос. Набиратися. Приклади.

9. тільки 3 ос. З'являтися, виникати. Приклади.

10. тільки 3 ос. Приставати, липнути. Приклади.

11. чим. Укриватися, покриватися чим-небудь. Приклади.

12. чим. Проїматися чим-небудь, набувати певного стану, виразу і т. ін. Приклади.

13. безос., розм. Наближатися до певного віку, часу і т. ін. Приклади.

14. перев. 3 ос., розм. Ловитися на вудку (про рибу). Приклади.

15. перен., до кого. Рівнятися з ким-небудь. Приклади.

16. Пас. до **брати** 1–8, 11–13. Приклади.

- **будувати:**

1. Споруджувати, зводити яку-небудь будівлю (споруду)

2. Виготовляти, складати (механізм, машину і т. ін.
3. Створювати, організовувати що-небудь
4. перен. Ґрунтувати на чому-небудь, формувати на якійсь основі.
5. Креслити на підставі зроблених розрахунків

● **вегетаріанець: Послідовник, прихильник вегетаріанства**

● **вигук:**

1.Голосно викрикане слово, фраза, виданий звук, який передає певне почуття, емоцію.

2. лінгв. Клас незмінних слів, які служать для безпосереднього вияву почуттів і емоційно-вольових реакцій на навколишню дійсність

● **вистава:**

1. Показ п'єси, опери, балету і т. ін.; сценічне видовище; спектакль.

2. перен., розм. Розіграна або незвичайна дія

3. Виставка

4. Вітрина

● **виставляти:**

ВИСТАВЛЯТИ яю, яєш, недок. **ВІСТАВИТИ**, влю, виш; мн. виставлять; док.

1. що. Виймати що-небудь вставлене, укріплене (вікно, раму, двері і т. ін.). Приклади.

2. що. Ставити, розміщувати де-небудь, забираючи звідкись. Приклади.

2.2. Ставити назовні, приладнуючи для чого-небудь. Приклади.

3. кого, що, перен., розм. Проганяти, виводити, випроводжувати, примушувати піти (з приміщення, двору і т. ін.). Приклади.

4. що. Висувати що-небудь звідкись або з-за чогось. Приклади.

4.2. Висувати вперед, випинати що-небудь. Приклади.

5. що. Представляти, демонструвати, поміщати що-небудь для публічного показу, огляду, продажу і т. ін. Приклади.

5.2. Показуючи що-небудь, привертати увагу до чогось. Приклади.

6. що. Показувати, здійснювати на сцені виставу. Приклади.

7. кого, що. Виділяти, висувати кого-небудь для виконання певного завдання, участі в чомусь. Приклади.

7.2. Посилати на бій або змагання (військо, окремі команди, поодинокі видатних осіб і т. ін.). Приклади.

7.3. Ставити для охорони, вартування (дозори, пости і т. ін.). Приклади.

8. що. Проголошувати, оголошувати вимоги, принципи і т. ін.; пропонувати що-небудь для обговорення, прийняття, визнання. Приклади.

9. кого. Проголошувати, показувати кого-небудь якимсь або кимсь. Приклади.

9.2. кого, що. Виявляти, показувати які-небудь риси. Приклади.

9.3. кого, що. Зображувати, змальовувати кого-, що-небудь засобами мови (на письмі або в розмові). Приклади.

10. що. Вписувати в що-небудь, проставляти в чомусь (у журналі, відомості і т. ін.). Приклади.

● **віртуоз: Виконавець гри на музичних інструментах, який досконало володіє технікою свого мистецтва.**

- дієслово: Частина мови, що означає поняття дії або стану як процесу і має такі основні граматичні категорії: часу, виду, способу, стану, особи, числа

- добрий:

ДОБРИЙ а, е.

1. Який доброзичливо, приязно, чуйно ставиться до людей; доброзичливий; протилежне **лихий, поганий**. Приклади.
 - 1.2. до кого і без дод. Привітний, лагідний у взаєминах. Приклади.
 - 1.3. у знач. ім; добрий, того, ч. Той, хто доброзичливо, приязно, чуйно ставиться до людей. Приклади.
 - 1.4. Який виражає доброту, щирість; сповнений ласки, приязні (про голос, **посмішку**, обличчя і т. ін.). Приклади.
 - 1.5. Уживається як постійний епітет до сл. **люди, хлопці** і т. ін. (найчастіше у складі звертання). Приклади.
2. Якому властива взаємна прихильність, симпатія; **близький**. Приклади.
3. Який приносить добро, задоволення, радість і т. ін. Приклади.
 - 3.2. Корисний, потрібний, в основі якого лежить бажання добра кому-небудь. Приклади.
 - 3.3. У якому виражається прихильність, співчуття, доброзичливе, шанобливе ставлення, повага до людей. Приклади.
 - 3.4. Який подобається, схвалюється; вартий наслідування. Приклади.
 - 3.5. Який свідчить про безтурботний, веселий стан людини. Приклади.
 - 3.6. у знач. ім; добре, того, с. Те саме, що **добрó** 1. Приклади.
4. Який має належні знання й навички для виконання чого-небудь; **досвідчений**. Приклади.
 - 4.2. Який має повагу, шану. Приклади.
 - 4.3. Розумно вихований, увічливий, працьовитий. Приклади.
5. Який має позитивні якості або властивості, що відповідають поставленим вимогам, задовольняють їх (про предмети, тварини, рослини і т. ін.). Приклади.
 - 5.2. Вигідний, зручний для роботи, влаштування яких-небудь справ, заробітку. Приклади.
6. Значний щодо розміру, обсягу, кількості і т. ін. Приклади.
 - 6.2. Кращий від звичайного; **багатий, великий, високий**. Приклади.
 - 6.3. Який повністю забезпечує потребу в чому-небудь. Приклади.
 - 6.4. Помітно виражений, гострий (про апетит, зір, слух і т. ін.). Приклади.
 - 6.5. Дуже розвинений. Приклади.
 - 6.6. Значний щодо ступеня вияву, сили. Приклади.
7. Гідний шани, похвали; **незаплямований**. Приклади.
8. Те саме, що **смачний**. Приклади.
9. **розм**. Уживається для підкреслення важливості, значності кількісного визначення міри часу, простору. Приклади.

- з'являтися:

З'ЯВЛЯТИСЯ яюся, яєшся, недок. **З'ЯВІТИСЯ**, з'явлююся, з'явишся; мн. з'являться; док.

1. Приходити, прибувати куди-небудь. Приклади.

1.2. Приходити, прибувати в офіційну установу, до службової особи за викликом, наказом або в якійсь офіційній справі. Приклади.

1.3. Приїжджати, прибувати в який-небудь населений пункт, у якусь місцевість. Приклади.

1.4. рідко. Наставати (про ніч, день і т. ін.). Приклади.

2. Показуватися де-небудь, ставати доступним зорові, видним (у 1 знач.); появлятися (у 2 знач.). Приклади.

2.2. Поставати в уяві, в пам'яті; **привиджуватися**. Приклади.

3. Ставати наявним де-небудь; бути в наявності. Приклади.

3.2. Виявлятися, ставати помітним (про риси характеру й поведінку людини, вираз обличчя і т. ін.). Приклади.

3.3. перев. док., перен. Почати діяти, виявити себе в діяльності. Приклади.

3.4. Виходити у світ, ставати опублікованим (про літературні, наукові та інші твори); **друкуватися**. Приклади.

4. Зароджуватися, утворюватися. Приклади.

4.2. Виникати (про бажання, думки і т. ін.). Приклади.

Тлумачний словник української мови. Томи 1-10 (А-ОБМЛЬ)

● знати:

ЗНА́ТИ аю, аєш, недок.

1. кого, що, про кого – що і з підрядним реченням. Мати якісь дані, відомості про кого-, що-небудь. Приклади.

1.2. що за ким, перев. із запереч. част. не. Вважати щось властивим кому-небудь. Приклади.

2. що, також з інфіні. Мати певні знання в якійсь галузі, бути обізнаним із чим-небудь, розбиратися в чомусь. Приклади.

2.2. також з підрядним реченням, розм. Могти, уміти що-небудь робити, поводитися певним чином. Приклади.

3. кого. Бути знайомим з ким-небудь. Приклади.

3.2. Вважати, визнавати кого-небудь близьким, рідним. Приклади.

3.3. Виділяти, вирізняти з ряду подібних; **узнавати**. Приклади.

4. що і без дод. Розуміти, усвідомлювати що-небудь. Приклади.

4.2. Здогадуватися про що-небудь. Приклади.

5. кого, що, перев. у запереч. реченнях. Визнавати кого-, що-небудь, зважати на когось, щось. Приклади.

6. що. Зазнавати чогось на своєму віку, переживати, відчувати що-небудь. Приклади.

6.2. Мати що-небудь, користуватися чимось. Приклади.

7. кого, що, також з підрядним реченням, у знач. пред., розм. Видно, помітно. Приклади.

8. тільки 2 ос., у знач. вставн. сл., розм. Уживається для зосередження уваги співрозмовника на чому-небудь. Приклади.

9. тільки інфіні., у знач. вставн. сл., розм. Уживається для вираження припущення, ймовірності чого-небудь; **напевно, мабуть**. Приклади.

● знищувати:

ЗНИЩУВАТИ ую, уєш, недок., **ЗНИЩИТИ**, щу, щийш; наказ. сп. знищ; док.

1. кого, що. Убиваючи, гублячи, припиняти існування кого-, чого-небудь, призводити до загибелі, смерті; нищити. Приклади.

1.2. що. Руйнувати, псувати що-небудь, ламаючи, рвучи і т. ін. Приклади.

1.3. що. Скасовувати, ліквідовувати що-небудь. Приклади.

2. що. Позбавляти чого-небудь, усувати щось. Приклади.

3. що, перен., розм. Зїдати, випивати все, нічого не залишаючи. Приклади.

4. кого, перен. Пригнічувати, принижувати кого-небудь, демонструючи свою силу, перевагу в чомусь. Приклади.

4.2. кого, що. Піддавати нищівній критиці. Приклади.

- **зрадливий:**

ЗРАДЛИВИЙ а, е.

1. Здатний на зраду, на підступний, віроломний учинок. Приклади.

2. Здійснюваний зрадником; підступний. Приклади.

3. Який порушує вірність у коханні, дружбі; невірний. Приклади.

4. перен. Який приховує в собі несподівану небезпеку. Приклади.

4.2. Який може підвести в потрібний момент; ненадійний. Приклади.

5. перен. Який виказує, виявляє те, що хотілося б приховати, затамувати. Приклади.

6. перен. Який легко й часто змінюється; мінливий. Приклади.

7. перен. Який може ввести в оману; оманливий. Приклади.

- **зручний:**

ЗРУЧНИЙ зручна, зручне.

1. Добре пристосований для чого-небудь, приємний у користуванні; вигідний. Приклади.

1.2. Який відповідає певним вимогам; придатний для кого-, чого-небудь. Приклади.

2. Такий, як треба для здійснення чого-небудь; сприятливий. Приклади.

2.2. Яким легко або вигідно скористатися. Приклади.

3. рідко. Який не потребує великих зусиль; легкий. Приклади.

3.2. Який не завдає клопоту, неприємностей; приємний. Приклади.

4. розм. Вправний, спритний. Приклади.

4.2. Який набув певних навичок, майстерності в чому-небудь. Приклади.

4.3. Який здійснюється вправно, спритно. Приклади.

- **зубр:**

ЗУБР а, ч.

1. Великий дикий ссавець родини порожнисторогих. Приклади.

2. перен., розм. Про того, хто має великий досвід, знання в якій-небудь галузі, відіграє провідну роль у чомусь. Приклади.

3. Про того, хто вперто дотримується відсталих, консервативних поглядів, переконань і т. ін. Приклади.

- **зупиняти:**

ЗУПИНЯТИ *яю, яєш, недож., ЗУПИНІТИ, иню́, йниш, дож.*

1. *кого, що.* Припиняти рух кого-, чого-небудь, примушувати когось або щось стати, спинитися; **спиняти**. Приклади.

1.2. *що.* Припиняти роботу машини, механізму, підприємства і т. ін. Приклади.

1.3. *кого, що.* Перешкоджати просуванню вперед ворожого війська. Приклади.

2. *що.* Припиняти перебіг чого-небудь, переривати якусь дію, справу і т. ін. Приклади.

2.2. *кого, що, на чому.* Переривати чийсь мову, примушувати кого-небудь замовкнути. Приклади.

2.3. *що, перен.* Переривати природний хід, розвиток чого-небудь. Приклади.

3. *кого.* Затримувати того, хто має намір піти, поїхати звідкись. Приклади.

3.2. Відмовляти кого-небудь від якогось учинку, примушувати перестати що-небудь робити. Приклади.

4. *що.* Затримувати, зосереджувати на кому-, чому-небудь (зір, погляд). Приклади.

4.2. *на кому, у сполуч. зі сл. очі, око.* Не відриваючись, дивитися на кого-, що-небудь. Приклади.

- **іграшка: Річ, признач. дітям для гри; забавка**

- **ім'я:**

ІМ'Я́ *імені та ім'я́, с.*

1. Особиста назва людини, що дається їй після народження. Приклади.

1.2. *рідко.* Прізвище. Приклади.

2. *уроч., рідко.* Те саме, що **на́зва 1; найменування**. Приклади.

2.2. Названий на честь, у пам'ять про кого-, що-небудь. Приклади.

2.3. На підставі влади кого-небудь, чийогось авторитету. Приклади.

3. з *означ.* Те саме, що **сла́ва 2; репутація**. Приклади.

- **красень:**

КРА́СЕНЬ *красеня і рідко красня, ч.*

1. Уродливий хлопець, чоловік. Приклади.

2. Про того (те), хто (що) виділяється своєю красою, про щось гарне. Приклади.

- **малий:**

МАЛИЙ á, é; вищ. ст. мѣнший, а, е.

1. Невеликий розміром, незначний величиною; маленький; протилежне **великий**. Приклади.
- 1.2. Невисокий, низький. Приклади.
- 1.3. Неширокий, вузький. Приклади.
- 1.4. Меншого, ніж треба, розміру. Приклади.
- 1.5. Уживається у складі власних назв, назв установ, різних термінів і т. ін. Приклади.
2. Невеликий кількісно; **нечисленний**. Приклади.
- 2.2. Невеликий сумою (про гроші). Приклади.
3. Короткий, недовготривалий (про відрізок часу). Приклади.
4. Невеликий віком (перев. про дітей); **малолітній**. Приклади.
- 4.2. у знач. пред. Приклади.
- 4.3. у знач. ім. малий, лóго, ч.; малá, лóї, ж.; малé, лóго, с., розм. Про хлопчика, дівчинку, немовля. Приклади.
5. Незначний за силою, ступенем свого вияву. Приклади.
- 5.2. Несильний, нетривалий (про явища природи). Приклади.
- 5.3. Слабкий. Приклади.
6. Який не має великого значення; **неістотний**. Приклади.
- 6.2. у знач. ім. малé, лóго, с. Щось незначне, не дуже важливе. Приклади.
7. перен., зневажл. Позбавлений внутрішньої глибини. Приклади.
8. Який займає невисоке суспільне або службове становище. Приклади.
- 8.2. Низький, дрібний за своїми намірами. Приклади.
- 8.3. у знач. ім. малі, лих, мн., поет. Нижчі, пригноблені шари суспільства. Приклади.

Тлумачення українською мовою: Тлум. 1. МАЛІЙ, АСМІЙ

- **метафора:** Художній засіб, який полягає у вживанні слова або вислову в переносному значенні на основі подібності

- **мікроб:**

МІКРОБ а, ч.

1. Мікроскопічний одноклітинний організм, видимий лише під мікроскопом. Приклади.
2. чого, перен. Про негативні явища, які мають здатність поширюватися. Приклади.

- **мужній:**

МУЖНІЙ я, є.

1. Який виявляє стійкість, хоробрість, рішучість. Приклади.
- 1.2. Який виражає мужність (у 1 знач.). Приклади.
2. рідко. Те саме, що **змужнілий** 2; зрілий (у 2 знач.). Приклади.

- **належний:**

НАЛЕ́ЖНИЙ а, є.

1. Який є чією-небудь власністю, перебуває в чіємусь розпорядженні. Приклади.
2. Який входить до складу кого-, чого-небудь. Приклади.
- 2.2. Який стосується чого-небудь, пов'язаний із чимсь. Приклади.
3. Признач. кому-небудь. Приклади.
4. Потрібний, необхідний або відповідний. Приклади.

- **проворний:**
ПРОВО́РНИЙ

1. Швидкий і вправний у роботі (про людину); меткий. Приклади.
2. Надто рухливий, прудкий (про тварин). Приклади.

- **реклама:**

РЕКЛА́МА

1. *тільки одн.* Популяризація товарів, видвищ, послуг і т. ін. з метою привернути увагу покупців, споживачів, глядачів, замовників і т. ін. Приклади.
2. Плакат, оголошення і т. ін., що використовуються як засіб привертання уваги покупців, споживачів, глядачів, замовників і т. ін. Приклади.

- **рекорд:**

РЕКО́РД

1. Найвище досягнення, здобуте в чому-небудь. Приклади.
2. *перен., розм.* Найвищий ступінь вияву чого-небудь. Приклади.

- **ремісник:**

РЕМІСНИ́К

1. Особа, яка володіє певним ремеслом і виготовляє на продаж та на замовлення вироби ручним кустарним способом, користуючись власними засобами виробництва. Приклади.
2. *перен.* Той, хто працює шаблонно, без творчої ініціативи, натхнення. Приклади.
3. *розм.* Учень ремісничого училища. Приклади.

- **ретуш:**

РЕ́ТУШ

1. *фот.* виправлення, підмальовування картин, фотознімків і т. ін. олівцями, фарбами або зішкрібанням чи хімічним обробленням. Приклади.
2. *архл.* Оброблення каменя сколюванням. Приклади.

- **сарказм: Злісна, уїдлива насмішка, їдка іронія.**

- **сивий:**

СІВІЙ

1. Який утратив своє забарвлення, став білим, срібlistим (про волосся). Приклади.
2. Який має сірувато-біле, темно-сіре і т. ін. забарвлення шерсті або пір'я (про тварин). Приклади.
3. Сірувато-білий, білястий, білуватий. Приклади.
4. *перен.* Дуже давній. Приклади.

- **тангенс:** Одна з тригонометричних функцій гострого кута, що дорівнює в прямокутному трикутнику відношенню катета, протилежного даному куту, до катета, прилеглого до нього

- **тариф:**

ТАРИФ

1. Офіційно встановлений розмір оплати, оподаткування чогось. Приклади.
2. Розмір оплати за різні послуги-транспортні, зв'язку, комунальні (ціна послуг). Приклади.

- **тема:**

ТЕМА

1. Коло життєвих явищ, подій, що становлять зміст твору літератури, образотворчого мистецтва тощо. Приклади.
2. Музична побудова, що є основним мотивом музичного твору або його частини й служить предметом дальшого розвитку.
3. лінгв., рідко. Те саме, що **основа** 8. Приклади.

- **тембр:** Характерне забарвлення звуку, за яким розрізняють звукові тони однакової висоти й завдяки якому звучання одного музичного інструмента або голосу відрізняють від іншого.

- **теорія:**

ТЕОРІЯ

1. Логічне узагальнення досвіду, суспільної практики, яке ґрунтується на глибокому проникненні в суть досліджуваного явища та розкриває його закономірності. Приклади.
2. Учення про певну сукупність явищ, галузь знань, створене на підставі такого узагальнення. Приклади.
3. Сукупність узагальнених положень, які становлять певну науку чи розділ науки. Приклади.
4. Загальні засади певної науки, ремесла, а також абстраговане знання цих засад. Приклади.
5. Сукупність поглядів, суджень кого-небудь, з яких випливають певні правила поведінки.

- **товариство:**

ТОВАРИСТВО

1. збірн. Група людей, що перебувають в тісних стосунках; найближчий комусь колектив; середовище, коло знайомих. Приклади.
2. тільки одн. Теплі, товариські взаємини між кимсь, між членами якого-небудь колективу; близькість, заснована на прихильності, довірі, взаєморозумінні; дружба. Приклади.
3. Група осіб, які в даний момент, в якийсь період часу разом проводять дозвілля. Приклади.
4. кого або яке, тільки одн. Спільне перебування з кимсь (де-небудь, під час чого-небудь і т. ін.); присутність кого-небудь. Приклади.
5. Організація, об'єднання людей, які ставлять перед собою спільні завдання, мету, програму дій і відповідно діють для їх виконання, здійснення. Приклади.
6. іст. Більше чи менше військове угруповання козаків-запорожців (кіш, курінь і т. ін.) з своєю системою управління, законами, звичаями тощо. Приклади.

- **ямб:** У силабо-тонічному віршуванні – двоскладова стопа з наголосом на другому складі, напр.: Цвіте́ й гуде́ земля, і се́рце по́вне вще́рть (М. Рильський).

Завдання 2. До запропонованих українських слів і словосполучень доберіть іншомовні відповідники, розкрийте значення слів, походження дібраних.

Переселення - міграція
 ввіз товарів - імпорт
 повідомлення – сповіщення
 передовий - авангардний
 заохочувати - стимулювати
 обмеження - ліміт
 переважати - домінувати
 народний – етнографічний
 подарунок - презент
 діловитість – професіоналізм
 негайно - екстрено
 воєначальник – полководець, стратег
 подорож по морю - круїз
 душевні переживання - лірика
 всесвіт - космос
 важкий – масивний (франц.)
 багатозначний - полісемантичний
 згуртований - монолітний
 договір - контракт
 звичайний – тривіальний, нормальний
 терпимий до чужих думок – толерантний
 захисник - адвокат
 предмет думки -
 нарада фахівців - конференція
 пояснення - коментар, інтерпретація
 доля - фатум
 з'їзд - форум

Завдання 3. Українські відповідники до чужомовних слів:

1. Абориген - корінний мешканець; тубілець

2. Автономія - самоврядування
3. Авторитарний - деспотичний
4. Аграрний - сільський
5. Агломерація - стикування (зосередження міст та інших населених пунктів на певному терені.)
6. Аномалія - відхилення; відхилення від норми
7. Анулювати - скасувати
8. Апартаменти - великі розкішні кімнати; розкішна квартира
9. Бартер - товарообмін
10. Басейн - водозбір; сточище
11. Вентиляція - провітрювання; про́дух
12. Глобальний - всесвітній; усеохопний
13. Дефіцит - нестача
14. Грот - печера; западина
15. Диктатура - тоталітаризм; силовладдя
16. Диспропорція - непропорційність; нерівновага
17. Дисперсний - розсіяний; розпорошений
18. Еквівалентний - тотожний; однаковий; рівнозначний
19. Експорт - вивіз
20. Еміграція - виїзд; вихідство
21. Іноземець - чужоземець
22. Інгредієнт - складова частина; складник
23. Комфорт - зручність
24. Конденсувати - збирати, нагромаджувати, скупчувати
25. Корпорація - корпоративне підприємство; об'єднання
26. Круїз - морська подорож
27. Кур'єр - гонець; сол
28. Ландшафт - краєвид; природна обстановка; пейзаж
29. Локальний - місцевий
30. Ліквідація - знищення
31. Меркантильний - дріб'язково ощадливий; корисливий; скаплений на прибутку
32. Міграція - переміщення
33. Пан'європейський - європейський
34. Периферія - околиця; зовнішня, віддалена від центральної частина чого-небудь
35. Прайс - ціна

- 36. Пріоритет - перевага; важливість
- 37. Публічний - загальнодоступний; прилюдний
- 38. Резерв - запас
- 39. Рецидив - повторення
- 40. Рекреація - відпочинок
- 41. Рентабельний - прибутковий; доцільний
- 42. Репродукція - відтворення; розмноження
- 43. Транзит - прохід; перевезення
- 44. Туризм - подорожування; мандри
- 45. Турист - мандрівник
- 46. Факультативний - додатковий; необов'язковий
- 47. Шанс - можливість; імовірність
- 48. Штиль - безвітря; тиша

Завдання 4 Поясніть значення слова *гострий* у поданих словосполученнях. Відповідь перевірте за словником.

Гострий кут, гостра сокира, гостра страва, гострий язик, гостра розмова, гострий предмет, гострий погляд.

- 1. Гострий кут - кут, у якому грані поверхні зближуються одна до одної під гострим кутом.
- 2. Гостра сокира - сокира, у якої лезо має гостре вістря.
- 3. Гостра страва - страва, яка має гострий смак, часто пов'язана з використанням гострих приправ.
- 4. Гострий язик - вміння висловлювати свої думки виразно та проникливо.
- 5. Гостра розмова - обговорення або спілкування, під час якого обговорюються теми, які можуть бути конфліктними чи викликають емоційну реакцію.
- 6. Гострий предмет - предмет, який має гострі краї або вістря.
- 7. Гострий погляд - вираз обличчя, який свідчить про зацікавленість, пильність або можливу агресію.

Завдання 5. Доберіть синоніми до виділених слів у словосполученнях, з'ясуйте, що об'єднує і розрізняє дібрані слова

1. *Щира* розмова, - *відверта*

2. *чепурний* будинок, -*акуратний*, *охайний*, **ЧИСТИЙ**

3. **завзятий** чоловік, - **акти́вний, енергі́йний, запальни́й, загорі́лий, зая́длий, хва́цький, насті́рливий, насті́рний** , **заповзя́тий** (підсил.)**заповзя́тливий**
4. **безмежний** степ, **безкра́йї, безкра́йниї, неогля́дний, неося́жний, неося́жний**
5. **крихі́тне** зерня, **мале, дрі́бне, невели́ке,**
6. **сосновий** ліс, **га́й, бі́р, пу́ща**
7. **розмо́ва** між друзями, **гові́рка, бе́сіда, бала́чка, діало́г, тере́вені, балакани́на**
8. **це́нтральна** **пло́ща, ма́йдан,**
9. **да́лекий** **шля́х, доро́га, пу́ть**
10. **щасли́ва** **молоді́сть, юні́сть, юна́цтво, молоді́ лі́та, молоде́цтво**
11. **ці́кава** **про́мова, виступ, доповіді́, проповіді́,**
12. **глибо́ка** **кряни́ця, КОЛО́ДЯЗЬ, СТУ́ДНЯ, СТУ́ДЕНЬ, КИРНИ́ЦЯ**
13. **весели́й** **балаку́н, говору́н, ЩЕБЕТУ́Н, ЛЕПЕТУ́Н,**
14. **оборо́няти** країну, **захи́щати, боро́нити, відсто́ювати**
15. **плаче́** дитя, **рюмса́є, схли́пує, рида́є, хлипа́є**
16. **видні́ється** село, **ВИМА́ЛЬО́ВУВАТИСЯ, ПОКА́ЗУВАТИСЯ**
17. **оду́жувати** швидко, **ВИДУ́ЖУВАТИ, ПОПРАВЛЯ́ТИСЯ, ВИЛІКО́ВУВАТИСЯ, ОКЛИ́ГУВАТИ**
18. **мандрува́ти** по світу, **подоро́жувати, блука́ти , мота́тися**
19. **іти́** вулице́ю, **прямува́ти, крокува́ти, ступа́ти, шкандиба́ти, чимчикува́ти**
20. **пиша́тись** батьками, **ГОРДИ́ТИСЯ,**
21. **керува́ти** підприє́мством, **пра́вити, верховоди́ти, упра́вляти, КЕРМУВА́ТИ, РОЗПО́РЯДЖА́ТИСЯ**
22. **уника́ти** зустрі́чі, **МИНА́ТИ, - Ухи́лятися від**
23. **зачарува́ти** прису́тніх, **заворо́жувати, ОЧАРО́ВУВАТИ**
24. **працюва́ти** **разом, СПІ́ЛЬНО, ГУРТО́М**
25. **сонце** **сві́тить** **ясно, яскра́во**
26. **перебува́ти** **рядом, ЛІ́НІЯ, ЛАНЦЮ́Г**
27. **розмовля́ти** **тихо, спо́кійно, не́голосно, не́гучно, не́чутно**

28. *спочатку подумай, спочатку, передусім, насамперед, напочатку*

29. *сміятися радісно, весело, життєрадісно*

30. *жити сутужне, важко, нелегко, гірко, несолодко*

Завдання 6 *До запропонованих слів доберіть антоніми, утворені за допомогою префіксів.*

Багатолюдний, відцвітати, смачний, гармонійний, відлетіти, недооцінка, заходити, одягання, вхід, легальний, обдарований, забігти, озброєний, розбігтися, уважний, принести, хмарний, роздягнений, перебирати, обмежений, залазити, грамотний, заїжджати, закривати, підійти.

1. Безлюдний (антонім до "багатолюдний")
2. Розцвітати (антонім до "відцвітати")
3. Несмачний (антонім до "смачний")
4. Негармонійний (антонім до "гармонійний")
5. Прилетіти (антонім до "відлетіти")
6. Переоцінка (антонім до "недооцінка")
7. Виходити (антонім до "заходити")
8. Роздягання (антонім до "одягання")
9. Вихід (антонім до "вхід")
10. Нелегальний (антонім до "легальний")
11. Бездарний (антонім до "обдарований")
12. Вибігти (антонім до "забігти")
13. Обеззброєний (антонім до "озброєний")
14. Сходитися (антонім до "розбігтися")
15. Розсіяний (антонім до "уважний")
16. Віднести (антонім до "принести")
17. Ясний (антонім до "хмарний")
18. Одягнутий (антонім до "роздягнений")
19. Недобирати (антонім до "перебирати")
20. Безмежний (антонім до "обмежений")
21. Вилазити (антонім до "залазити")
22. Безграмотний (антонім до "грамотний")
23. Виїжджати (антонім до "заїжджати")
24. Відкривати (антонім до "закривати")
25. Відійти (антонім до "підійти")